

A HAZAI ÖNKÉNTES TÁRSULÁSOK

ta, citation and similar papers at core.ac.uk

brought to you

provided by Repository of the

A TÁRSULÁSOK DINAMIKÁJÁNAK ELEMZÉSE EGY ORSZÁGOS REPREZENTATÍV FELMÉRÉS ALAPJÁN

PUSKÁS-VAJDA ZSUZSA* – SUSÁNSZKY ÉVA –
KOPP MÁRIA

Semmelweis Egyetem, Magatartástudományi Intézet, Budapest

(Beérkezett: 2008. október 28.; elfogadva: 2009. május 16.)

Munkánk során a hazai önkéntes társulások tagságának jellemzőit vizsgáltuk a Hungarostudy Egészség Panel (HEP) országos reprezentatív longitudinális vizsgálat keretében. A felmérések időpontjában (2002, 2006) a civil szervezetek tagsága 11–13% között mozgott – ez megfelel más hazai vizsgálatok eredményeinek. Kutatásunkban nyomon követtük, hogy milyen változások történtek a résztvevők tagsági viszonyában, és hogy ezek a változások miként írhatók le az egyes csoportok (kilépők, belépők) demográfiai, szociokulturális és gazdasági, valamint az egészségi állapot bizonyos mutatói mentén. Vizsgáltuk továbbá, hogy milyen magatartás- és személyiségjellemzőkkel írhatók le az egyes típusok. A Cloninger-féle személyiségdimenziók közül az önirányítottságot és az újdonságkeresést, a Folkman–Lazarus-féle coping kérdőív alapján pedig az emocionális és a problémamegoldó coping potenciált, valamint az egyéni aspirációkat vizsgáltuk. A Hungarostudy Egészség Panel (HEP) adatbázis elemzésének eredményei arra utalnak, hogy az önkéntes társulások tagjait és valaha volt tagjait inkább jellemzik egészségvédő faktorok: alacsonyabb az anómia foka, jellemzőbb a problémacentrikus megküzdési mód, a reflektivitásra való képesség, a kreativitás magasabb foka, és az önirányítottság.

Kulcsszavak: önkéntes társulások, szociokulturális, gazdasági, regionális, magatartás- és személyiségjellemzők, Hungarostudy Egészség Panel

A gyors és sokféle társadalmi-gazdasági változás következményeként a közösségeket és az egyéneket egyaránt sok új, gyakran negatív hatás érte, éri. A huszadik század végére Európa legelzártabb részein is felbomlottak

* Levelező szerző: Puskás-Vajda Zsuzsa, Semmelweis Egyetem, Magatartástudományi Intézet, 1089 Budapest, Nagyvárad tér 4. E-mail: vajda.zsuzsa@gmail.com

a hagyományos rokoni, szomszédsági alapon szerveződött közösségek, azok az intézmények, amelyek korábban lehetővé tették a közös normatív orientációk kidolgozását. Európában a felvilágosodás óta jelenlévő önkéntes társulások¹ – a hasonló érdeklődésűek számára – lehetőséget nyújtanak a jelentéstulajdonítás, a szociális konstrukciók kidolgozására (Then 1998).

Az önkéntes társulások Magyarországon is az államtól való elkülönülés és függetlenség jegyében jöttek létre (Jenkins 1995) a „közös dolgok” fessegetése céljából (Kende 2000), afféle táji-történeti „válaszok”-ként a mindenkori hatalmi totalitás intézményeire (A. Gergely 1993).

Az önkéntes társulásokban való részvétel kérdéskörét kutató hazai és nemzetközi vizsgálatok irányai közé tartoznak a következők: a közösség, a piac, az állam és a civil szervezetek viszonya (Dekker és van den Broek 1998), a forrásfüggőség (Lewis 2001), illetve a finanszírozhatóság mikéntje, az önkéntes társulásoknak a lokális társadalomban betöltött szerepe (Putnam és mtsai 1993; Piróth 1995; Nárai 2003; Puskás-Vajda 2006), valamint az államtól átvállalt feladatok sokfélesége (Dobrovits 1935, 1936; Kovalcsik 1986; Pór 1988; Piróth 1995; Nárai 2003).

A vizsgálatok egy újabb iránya a csoporttagság egyéni szintű hozadékát vizsgálta, azt, hogy milyen egyéni hasznót, pozitív változást eredményez a csoporttagság (Putnam és mtsai 1993; Putnam 2000; Kawachi és Berkman 2000; Skrabski 2003; Skrabski és mtsai 2003; Skrabski 2008; Wollebaek és Selle 2002; Puskás-Vajda 2008). A témát kutatók véleménye egységes abban, hogy az önkéntes társulásokban való részvétel hozzájárul a társadalmi kohézió megerősítéséhez és a demokratikus együttműködés jellegének kialakításához, pozitív hatással van az egyén egészségi állapotára, és mint egyéni tanulási színtér is hatékonyan működik.

Arra vonatkozóan, hogy kikből – milyen egyéni adottságokkal rendelkező személyekből – szerveződnek az önkéntes társulások, alig van szakirodalmi adatunk. A nyugat-európai demokráciákban és Észak-Amerikában az önkéntes társulások a lokális társadalom megszokott intézményei, fórumai. Fel sem merül, mint kérdés, hogy a taggá váláshoz szükség lenne valamilyen speciális képességre, adottságra. A szerzők egy korábbi terepmunka során regisztrálták (Vajda 2004a, 2004b), hogy az önkéntes társu-

¹ Önkéntes társulás alatt a társadalmi önszerveződés folyamatában meghatározott, nonprofit céllal megalakult jogi vagy jogi személyiség nélküli, rendszeres vagy alkalmi tevékenységet folytató csoportokat értünk.

lások megszervezéséhez, az azokban való részvételhez a kedvező gazdasági és társadalmi strukturális adottságokkal egyenrangúan fontos alapfeltétel az egyéni készségek és adottságok megléte.

Az önkéntes társulások irodalma eddig kevésbé vizsgálta a tagok személyiség- és magatartásbeli jellemzőit, a szocioökonómiai jellemzőktől eltekintve nincs adatunk arról, hogy milyen egyéni jellemzők segítik a taggá válást.

A hazai önkéntes társulások tagjainak szociokulturális jellemzőiről adataink Angelusz és Tardos (1998) kapcsolathálózati erőforrások átrendeződését vizsgáló tanulmányából vannak. Ebben a munkájukban bemutatták a kapcsolathálózati erőforrások egyes fajtáinak és összesített mutatóinak átlagértékeit az egyesületi tagok neme, életkora, iskolázottsága, foglalkozása, lakóhely szerint.

Puskás-Vajda (2008) epresi vizsgálatának önkitöltős kérdőíves adatai alapján elmondható, hogy a tagság mintegy 89 százaléka különböző típusú és intenzitású személyes kapcsolatok közvetítésével lépett be a helyi társulásokba. A tereptapasztalatok alapján az is kirajzolódott, hogy jelentős azok száma, akik hiába rendelkeznek a belépéshez szükséges társas kapcsolatokkal, nincs elég önbizalmuk a belépéshez. Feltételezzük, hogy a magas iskolai végzettség és/vagy a szubjektíve jónak ítélt anyagi helyzet, a regionális sajátosságok, a már meglévő kapcsolati háló mellett a temperamentumjellemzők, a coping és az anómia foka közvetve szerepet játszhatnak az önkéntes társulási tagság választásában.

Jelen munkánkban az önkéntes társulásokban résztvevő felnőtt magyar lakosság demográfiai, szociális és pszichés jellemzőinek, a társulások dinamikájának elemzésére vállalkozunk egy országos reprezentatív felmérés alapján.

MÓDSZEREK

Minta

A „Hungarostudy” elnevezésű vizsgálatok 1988 óta hétévente (1995, 2002) adnak számot a hazai népesség egészségi állapotának, életminőségének alakulásáról. Ezek a felmérések az ismételt keresztmetszeti kutatási elrendezések hagyományát követték, míg a 2006-ban felvételre került Hungarostudy Egészség Panel (HEP) esetén egy prospektív longitudinális vizsgálati elrendezés valósult meg, amely lehetőséget nyújt a lakosság egészséggel kapcsolatos életminőségének vizsgálatára, valamint az egészségi állapot és a társadalmi, gazdasági és pszichoszociális háttértényezők közötti ok-okozati összefüggések feltárására is (Susánszky és mtsai 2008).

A HEP vizsgálat fő célkitűzése a felnőtt magyar lakosság testi-lelki egészségének, az egészségüggyel és az öngondoskodással kapcsolatos beállítódásának, valamint a pszichoszociális rizikófaktorok alakulásának a monitorozása, az időbeli változások nyomon követése volt. A kutatás emellett kitért a társas támogatásban szerepet játszó kapcsolati hálózat és a különböző civil szerveződésekben való lakossági részvétel feltérképezésére is.

A HEP mintakeretét a „Hungarostudy2002” elnevezésű keresztmetszeti vizsgálat biztosította, a panelmintát azok a személyek alkották, akik hozzájárultak a követéshez (írásbeli nyilatkozatot tettek arra vonatkozóan, hogy a kutatás folytatását jelentő későbbi felmérésekben is részt vesznek). A 2006-os felmérésben 4524-en vettek részt. A panel két hulláma közt a becsült halálozási arány 4,3 százalék, a visszautasítási arány pedig 23,7 százalék volt. Jelen munkánk során 4376 személy adatait tudtuk értékelni, mivel 148-an tagságukra vonatkozóan nem nyilatkoztak.

Alkalmazott mérőeszközök

A személyiségjellemzők vizsgálata a *Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőív* (TCI) rövidített verziójának (Szabó és mtsai 2008) felhasználásával történt. A részt vevő személyeknél egy temperamentum- (Újdonságkeresés) és két karakterjellemzőt (Önirányítottság, Kitartás) vizsgáltunk (Rózsa és mtsai 2003; Szabó és Rózsa 2008). Cloninger (1993, 1994) szerint a temperamentum az emocionális ingerekre adott automatikus válaszok összessége, amely az alapvető emocionális válaszmintázatokat, szokásokat és hangulatot határozza meg, míg a karakter a szándékot, az attitűdöket és a célokat befolyásolja. Az *újdonságkeresést* és a *kitartást* mint genetikailag öröklött temperamentumjellemzőket írja le. Az *újdonságkeresés* részei a felfedezés izgalma, az impulzivitás, az extravagancia és a rendezetlenség, *kitartásé* pedig az eltökéltség, a perfekcionizmus, az ambíciózusság, a fáradhatatlan kitartás, a szorgalom és a túlteljesítés. Az *önirányítottság* mint karakterdimenzió a környezet és nevelés által meghatározott személyiségdimenzió. Az általunk vizsgált önirányítottság karakterjellemző részei a felelősség, a célra irányultság, a leleményesség, az önfogadás és a személyes tulajdonságok belátása.

Az *Aspirációs Index* (Kasser és Ryan 1993, 1996) rövidített 14 tétel változatának (Martos 2008) felhasználásával elemeztük a vizsgált személyek belső értékekeit (intrinzik célok) és külső motivációit (extrinzik célok), figyelembe véve olyan részterületeket, mint a közösség iránti elkötelezettség, a tartalmas emberi kapcsolatok, a személyes növekedés, a gazdagság és a hírnév.

A dezintegráció és a normaválság mérésére az Andorka-féle Anómia Skála (Andorka 1996; Kopp és mtsai 1996; Spéder és mtsai 1998; Spéder és Kapitány 2002; Rózsa és mtsai 2003) rövidített változatával történt.

A megküzdési stratégiák vizsgálatára a Folkman és Lazarus által szerkesztett Ways of Coping (WCQ) kérdőív (Folkman és Lazarus 1980) 16 tételből álló rövidített változatát (Kopp és mtsai 1990) használtuk. A vizsgált személyeket arra kértük, hogy egy számukra különösen nehéznek tűnő stressz-szituációval kapcsolatban egy négyfokú skálán jelezzék, hogy a listában szereplő egyes megküzdési módok jellemezték-e, és ha igen, milyen mértékben viselkedésüket (0 = egyáltalán nem, 1 = alig jellemző, 2 = jellemző, 3 = nagyon jellemző). A megküzdési stratégiák olyan kognitív, pszichológiai, illetve magatartási minták, amelyeket az emberek egy stresszteli élethelyzet nehézségeinek leküzdésére, csökkentésére vagy elviselésére alkalmaznak. A megküzdési stratégiák tranzakcionista felfogása a környezeti követelmények és hatások jelentőségét hangsúlyozza. A környezet és az egyén közötti dinamikus kölcsönhatás eredménye az az aktuális megküzdési magatartásforma, amely az egyén–környezet tranzakciót a nehezített (stresszes) alkalmazkodási feltételek esetén jellemzi. A megküzdési stratégiák négy általános típusba sorolhatók: a szakirodalomban problémamegoldó, érzelemcentrikus, segítségkérő és hárító stratégiákat különböztetnek meg. A problémamegoldó stratégiák a stressz-szituáció megváltoztatására, az érzelemközpontú stratégiák a stresszhelyzet érzelmi következményeinek befolyásolására irányulnak. A hárító stratégiák esetében az egyén törekvése az, hogy figyelmen kívül hagyja a stresszforrást.

Az anyagi helyzet esetében a két vizsgálat közti változásokat kívántuk mérni, illetve bemutatni, ezért a következő módon jártunk el: mindkét felmérési hullámban (2002, 2006) arra kértük a válaszadókat, hogy egy 10 fokú Likert-skálán jelöljék meg, hogy országos viszonylatban milyennek ítélik az anyagi helyzetüket. Ha az önbesorolás mindkét időpontban a skála középpontjának tekintett 5-ös érték alatt vagy felett helyezkedett el, vagy éppen az 5-ös értékre esett, akkor úgy tekintettük, hogy nincs jelentős változás a helyzet megítélésében. Ha viszont a második felméréskor a vizsgálati személy az alsó hányadból a felsőbe helyezte át magát, akkor azt javulásnak, ha a felsőből az alsóba, akkor romlásnak minősítettük a változást.

EREDMÉNYEK

A tagsági viszony típusai

2006-ban a lakosság egytizede (10,6%) rendelkezett önkéntes társulási tagsággal. Az egyéni jellemzők adta sajátosságokat keresve a továbbiakban azokra a személyekre fókuszáltunk, akik a longitudinális vizsgálat valamelyik időpontjában egyesületi tagok voltak (N = 810). A 2002-es tagságból (N = 572) 227 személy 2006-ban is tagja volt valamilyen egyesületnek, illetve civil szervezetnek, 60 százalékuk kilépett, lemorzsolódott. A 2006-os tagságnak (N = 465) kb. a fele (51%) a vizsgálat első hullámában még nem volt egyesületi tag (1. táblázat).

1. táblázat. A minta megoszlása az önkéntes társulásokban való részvétel alapján

Tagsági viszony	Esetszám	%
Az adatfelvétel mindkét időpontjában tagok	227	5,0
Kilépők	345	7,6
Belépők	238	5,3
Az adatfelvétel egyik időpontjában sem tagok	3566	78,8
Ismeretlen	148	3,3
Összesen	4524	100,0

Szociodemográfiai és regionális jellemzők

A 2. táblázat szociodemográfiai mutatói a vizsgált személyek 2006-os állapotjellemezőit rögzítik. A tagokra vonatkozó demográfiai és szociális jellemzők szinte megegyeznek egy korábbi felmérés (Angelusz és Tardos 1998) adataival: az önkéntes társulások tagságában magasabb arányban vannak jelen a férfiak. A vizsgálat mindkét időpontjában a tagok és az újonnan belépők többségét (60%) a generativitás életfeladataival szembe-sülő, még aktív középkorosztály adja. A tagok több mint hatvan százaléka legalább középiskolai végzettséggel rendelkezik.

A teljes minta öt százaléka anyagi helyzetének romlását érezte, ebben nagy ingadozások az egyes alcsoportok között nem voltak. A mindkét időpontban tagok között kiugróan magas volt a javulást jelzők aránya, több mint egyharmaduk (35%) az alsó jövedelmi mezőből a felsőbe került. Ezt közelíti a kilépők helyzetmegítélése is (30%), míg a kívülállók és az új belépők kisebb mértékben számoltak be javulásról (26%; 28%).

A legmagasabb tagsági arány a vizsgálat mindkét időpontjában a dél-du-nántúli régióra jellemző, annak ellenére, hogy ebben a térségben a leg-

magasabb a kilépők aránya is. A tagsági arányt és a fluktuációt tekintve hasonló a helyzet a közép-magyarországi régióban is. Az észak-alföldi régióban a tagok aránya mindössze 8 százalék, jóval alacsonyabb, mint az országos átlag (11%) (3. táblázat).

2. táblázat. A minta nem, kor, gazdasági aktivitás és iskolai végzettség szerinti megoszlása az önkéntes társulásokban való részvétel alapján

	Nem tagok (N = 3566), %	Mindkét időpont- ban tagok (N = 227), %	Kilépők (N = 345), %	Belépők (N = 238), %	Összesen (N = 4376), %
Nemi megoszlás					
Férfi*	37,8	59,9	50,7	46,2	40,4
Nő	62,2	40,1	49,3	53,8	59,6
Életkori megoszlás					
35 évnél fiatalabbak	21,3	17,2	21,7	19,3	21,0
35–64 évesek	55,1	62,1	54,5	61,8	55,8
64 évnél idősebbek	23,7	20,7	23,8	18,9	23,3
Gazdasági aktivitás szerinti megoszlás					
Aktív**	42,0	52,4	48,0	50,0	43,4
Munkanélküli	6,6	4,4	5,5	1,7	6,2
Inaktív	51,4	43,2	46,5	48,3	50,4
Iskolai végzettség szerinti megoszlás					
8 általános vagy kevesebb***	33,9	7,0	21,2	21,8	30,9
Szakmunkás	28,7	25,6	27,0	25,6	28,3
Érettségi	26,5	37,9	28,1	29,4	27,4
Főiskola/egyetem	10,8	29,5	23,9	23,1	13,5
Anyagi helyzet változása					
Anyagi helyzete javult	26,2	35,2	30,0	27,7	27,0
Anyagi helyzete romlott	4,7	5,5	5,1	4,8	4,8

*Chi-négyzet = 64,7; df = 3; p<0,001

**Chi-négyzet = 24,7; df = 6; p<0,001

***Chi-négyzet = 186,9; df = 9; p<0,001

3. táblázat. A minta regionális megoszlása az önkéntes társulásokban való részvétel alapján

Régiók*	Nem tagok (N = 3566), %	Mindkét időpontban tagok (N = 227), %	Kilépők (N = 345), %	Belépők (N = 238), %
Közép-Magyarország	79,0	6,0	8,7	6,3
Közép-Dunántúl	80,3	3,6	8,4	7,6
Nyugat-Magyarország	81,3	5,8	8,9	4,1
Dél-Dunántúl	77,4	7,9	9,2	5,4
Észak-Magyarország	82,0	5,1	7,0	6,0
Észak-Alföld	86,2	3,6	5,8	4,4
Dél-Alföld	82,5	4,7	8,1	4,7
Országos átlag	81,5	5,2	7,9	5,4

*Chi-négyzet = 36,8; df = 18; $p < 0,05$

Személyiségjellemzők

A felmérés lehetőséget nyújtott arra is, hogy néhány személyiségjellemző, valamint magatartási tényező alapján vizsgáljuk az önkéntes társulásokban résztvevők karakterisztikáját (4. táblázat).

Az újdonságkeresés elnevezésű temperamentumváltozó tekintetében szignifikáns eltérés található az egyes csoportok skála átlagai között. Az újonnan belépett tagok és a vizsgálat mindkét időpontjában tagsággal rendelkezők mutattak kiemelkedően magas értéket, azaz rájuk jellemző leginkább az újdonságkereső magatartás, amit főként (az itemek egyedi vizsgálata alapján) a rendezettség iránti nagyobb igény és a felfedezéssel járó magasabb izgalmi állapot fémjelez.

Az önirányítottság mint személyiségvonás leginkább a vizsgálat mindkét időpontjában tagsággal rendelkezőkre jellemző, és e tulajdonságuk alapján jól elkülöníthetők az összes többi csoporttól. Az önirányítottságon belül a célirányultság és a leleményesség terén mutattak e csoport tagjai a többi csoporttól eltérő, annál jelentősen magasabb értékeket.

A kitartás elnevezésű személyiségfaktor mentén jelentős eltérés a csoportok között nem mutatkozott.

4. táblázat. A minta személyiség- és magatartásjellemzőinek bemutatása az önkéntes társulásokban való részvétel alapján

	Skálák	Nem tagok átlag (sd)	Mindkét időpontban tagok átlag (sd)	Kilépők átlag (sd)	Belépők átlag (sd)
Személyiség	Újdonságke- resés*	7,61 (3,82)	8,13 (3,79)	7,93 (3,95)	8,23 (3,87)
	Önirányított- ság**	22,04 (4,67)	23,44 (3,77)	22,31 (4,57)	21,64 (4,68)
	Kitartás	2,49 (1,68)	2,79 (1,76)	2,56 (1,81)	2,62 (1,74)
Aspirációk	Extrinzik cé- lok	3,10 (0,81)	3,09 (0,80)	3,11 (0,81)	3,16 (0,80)
	Intrinzik cé- lok***	3,90 (0,74)	4,12 (0,64)	3,99 (0,76)	4,03 (0,66)
Coping	Emocionális	3,29 (2,65)	3,19 (2,16)	3,27 (2,68)	3,32 (2,37)
	Probléma- centrikus****	10,62 (4,74)	12,06 (4,84)	11,81 (4,72)	10,71 (4,48)
Anómia*****		5,94 (2,93)	5,09 (3,02)	5,48 (3,01)	5,67 (2,92)

* F = 3,24; p<0,05

** F = 7,50; p<0,001

*** F = 9,11; p<0,001

**** F = 11,26; p<0,001

***** F=8,19; p<0,001

Célok, törekvések, aspirációk

A karakter- és temperamentumjellemzők mellett vizsgáltuk az aktuális magatartást és a döntéseket befolyásoló hosszú távú, általános célokat és törekvéseket, amelyek a személy életének alapvető irányultságát jelzik.

Az önkéntes társulások jelenlegi és a két vizsgálat időpontja között ki-lépett volt tagjai jelentősen eltértek a kívülállók csoportjától, mégpedig úgy, hogy választásaikat szignifikánsan magasabb belső (intrinzik) jellegű aspirációk jellemezték. Az extrinzik aspirációk mentén jelentős különbsé-gek nem mutatkoztak a csoportok között. A skála-ítemek egyenkénti elem-zésénél a fejlődés, a kapcsolati és a társadalmi célok mentén lehetett a csoportok között különbséget tenni, mégpedig úgy, hogy a vizsgálat mind-két időpontjában tagsággal rendelkezők mindhárom célt jelentősebb mér-tékben preferálták, mint a többi csoport, de különösen, mint a kívülállók csoportja (4. táblázat).

Anómia

A társadalom anómiás állapotának megélése és megítélése nagyon eltérő az önkéntes társulások tagsága és a kívülállók esetében. Legmagasabb az anómiamutató értéke azoknál a személyeknél, akik még sosem tartoztak önkéntes társuláshoz, a legalacsonyabb pedig azok körében, akik a vizsgálat mindkét időpontjában tagsággal rendelkeznek. A kilépők és a belépők köztes értéket képviselnek, a belépők még a kívülállókkal, a kilépők pedig a tartós tagsággal mutatnak nagyobb hasonlóságot (4. táblázat).

Megküzdési stratégiák

A közösségi magatartás szempontjából kiemelkedő szerepe van a megküzdési stratégiáknak (Kopp, Skrabski, Czakó 1990). A megküzdési stratégiák esetében a problémamegoldó és az érzelemcentrikus típusokat elemeztük (4. táblázat). Csoportjaink csak a problémamegoldó magatartás területén mutattak jelentős különbségeket. Az önkéntes társulásokban a vizsgálat mindkét időpontjában résztvevők problémamegoldó stratégiája a legjobb, a kívülállóké pedig a legrosszabb. A ki- és belépők viselkedése is jelentős eltérést mutat: a kilépőket hasonló megküzdési módok jellemzik, mint a tagsági viszonyban lévőket, míg a belépők stratégiája a kívülállókéra hasonlít.

A megküzdési technikák részletes elemzése további érdekes eredményeket hozott. A helyzet „valamilyen alkotó, kreatív megoldásra ösztönzött” válaszok aránya alapján jól elkülönült a valaha (és jelenleg) tagsági viszonnal rendelkezők és az önkéntes társulásokon kívül állók csoportja, mégpedig úgy, hogy a kreatív megoldásokat sokkal inkább a tagok választották. Az alkalmazkodó magatartásra utaló „Engedtem, vagy egyezkedtem, hogy valami jó származzon a dologból” stratégiája, a helyzet pozitív átértékelése („Más emberként kerültem ki a helyzetből”), valamint a segítségkérő magatartás („Egy általam nagyra tartott baráttól vagy rokontól kértem tanácsot”) is karakteresen a tagokat jellemezte.

Megbeszélés

A longitudinális vizsgálatban részt vevőknek (N = 4524) valamivel több mint egytizede (2002-ben 13%, 2006-ban 11%) válaszolt igennel arra a kérdésre, hogy tagja-e valamilyen önkéntes társulásnak. A „*European Values*

or *World Values*” kutatás (Dekker és van den Broek 1988)² adatai alapján felállított 1990-es listán sereghajtó Spanyolországhoz (12%) hasonlóan Magyarországon is alig 10 százalék fölötti a tagsági részvétel. A nemzetközi számszerű összehasonlításnál mindig fontos figyelembe venni az önkéntes társulások szervezésének társadalmi-történeti körülményeit. A statisztikus Dobrovits (1936) tanulmányából nyilvánvaló, hogy az – akkor még százezer emberre számolt – egyesületek számában Budapest és Bécs között a húszas évek végén, a harmincas évek legelején nagy különbségek voltak. Budapesten az 1932-es statisztika adatai szerint 222 egyesület, míg Bécsben az 1929-es adat szerint 879 egyesület jutott százezer lakosra. Ezt a különbséget csak elmélyítette az az önkéntes társulások szervezésében, működésében 1949 és 1989 között bekövetkezett kényszerszünet, de ez nem egyedüli magyarázója a kialakult helyzetnek.

A tagabb gazdasági-társadalmi kontextus ismerete és a szerzők terepmunka-tapasztalata azt sugallta, hogy a hazai alacsony részvételi arány, illetve a kilépések mögött feltehetően a lakosság szubjektív anyagi helyzetének romlása állhat. Ezt a hipotézisünket az utóbbiak vonatkozásában a kutatási eredmények nem erősítették meg, a társulásokból kilépők közel egyharmadának (30%) javult az anyagi helyzete, és csak 5 százalékuk számolt be romlásról. A tagsági viszonyok megszűnése mögött egyrészt a megszűnő egyesületek állhatnak, másrészt olyan társadalmi folyamatok, amelyek a befektetési hajlandóság és a bizalmi tőke erodálásához vezettek, csökkentve a lakosság együttműködési készségét, altruista magatartását (Kovács 1998).

A hazai önkéntes társulások tagságára a férfidominancia jellemző, a tagság többsége gazdaságilag aktív, a lakosság összességéhez képest magasan kvalifikált középkorosztályhoz tartozik, és anyagi helyzetét az országos átlaghoz képest nagyobb mértékben ítéli kedvezőnek.

A HEP felmérés regionális adatai (3. táblázat) jól illeszkednek a KSH nonprofit szervezeteket bemutató adataihoz (KSH 2008), annak ellenére, hogy eltérő módon történt az adatgyűjtés. A HEP-adatgyűjtés az egyének felől, míg a KSH a szervezetek felől közelít, így az előbbi esetében azt tudjuk, hogy milyen arányban vesznek részt a magyar állampolgárok a hazai civil szervezetek tevékenységében, míg a KSH-adatokból azt lehet tudni, hogy ezer személyre hány civil szervezet esik (5. táblázat). Tereptapasztalatunk alapján állítjuk, hogy az eltérések egyik magyarázata az ún. nem

² USA 46%, Kanada 43%, Svédország 39%, Norvégia 39%, Hollandia 36%, Németország (NSZK) 30%, Belgium 28%, Írország 26%, Dánia 26%, Olaszország 24%, Franciaország 23%, Anglia 22%, Spanyolország 12%.

„telefonkönyv intézmények” gyakoriságával függ össze. Azaz feltételezzük, hogy a HEP-adatfelvétel során a KSH-adatlapot vissza nem küldő társas nonprofit szervezetek tagjai is nyilatkoztak, akik olyan egyesülethez tartoznak, amelyeknek nincs bejegyzett postacíme, tevékenységet rögzítő alapszabálya. Állításunkat egy másik forrás is alátámasztja. Az adatgyűjtés során eltérő statisztikai forrásokat beazonosító Nárai (2003) elemzésében is tematizálódik a helyi és a KSH-adatok – feltehetően hasonló okkal magyarázható – különbözősége.

Az eltérés másik lehetséges háttérmagyarázata a többes tagság ténye. Epressi terepmunkánk (Vajda 2004c) során tapasztaltuk, hogy az önkéntes társulások tagságának egy számottevő része rendelkezik többes tagsággal. A HEP és a KSH által közölt adatokból (5. táblázat) levonható ez a következtetés, amely a részvételi arány és a társulások száma között tapasztalható. A dél-dunántúli régióban a legmagasabb a részvételi arány és ez kevesebb nonprofit szervezet között oszlik meg, tehát ritkább a többes tagság. Ez jellemző az észak-magyarországi és a közép-dunántúli régióra is. A közép-magyarországi és nyugat-dunántúli régiókban alacsonyabb a többes tagságok száma, ezért ezeken a területeken arányaiban magasabb az ezer főre jutó nonprofit szervezetek száma. A listát záró Észak- és Dél-Alföldön úgy az ezer lakosra eső nonprofit egyesületek száma, mint a részvétel az országos átlagot tekintve a legalacsonyabb.

5. táblázat. A HEP- és KSH-adatok regionális megoszlásarányainak összehasonlítása

Régiók	HEP: részvételi arány	KSH: ezer lakosra jutó nonprofit szervezetek száma	HEP-rangsor	KSH-rangsor
Közép-Magyarország	12,3	6,8	2	1
Közép-Dunántúl	11,2	5,4	3	4
Nyugat-Magyarország	9,9	6,0	5	3
Dél-Dunántúl	13,3	6,4	1	2
Észak-Magyarország	11,1	5,2	4	5
Észak-Alföld	8,0	4,6	7	7
Dél-Alföld	9,4	5,3	6	6
Országos átlag	10,6	5,8	–	–

Az állandó tagság magas aránya mellett a dél-dunántúli régióban a legmagasabb a fluktuáció. A KSH (2008) adatközlése szerint 2006-ban a működő 35 778 társas nonprofit szervezet mellett több mint négyezer tevékenységét szüneteltető, illetve megszűnt szervezetet regisztráltak. Ezek az adatok is, a felmérésből származókhhoz hasonlóan, a tagság nagyarányú fluktuációjára utalnak.

Feltételezésünk szerint a dél-dunántúli régió magas részvételi arányai összefüggésben lehetnek a térségben korábban zajló közösségfejlesztési programokkal, valamint a településszerkezetből adódó sajátosságokkal. Az önkéntes társulások élettartama és megtartó képessége az észak-alföldön és a közép-dunántúli régióban a legalacsonyabb.

Azokat az egyéneket, akik a 2002-es és a 2006-os adatfelvétel idején is tagok voltak az önrányítottság, az újdonságkeresés, magas fokú leleménység, kreativitás és a célirányosság jellemzi. Választásaikat inkább a belső jellegű aspirációk motiválják, kiemelkedően a fejlődési, kapcsolati és társadalmi célok mentén. Ezen csoport társadalmi integrációja a legmagasabb, stresszkezelésüket a problémacentrikusság jellemzi, képesek a segítség kérésére és elfogadására, tudnak egyezkedni és alkalmazkodni, képesek a változásra és keresik az új megoldásokat.

A 2002-ben és 2006-ban is tagsággal rendelkező és a kívülállók közt elhelyezkedő ún. átmeneti csoportok (kilépők, belépők) képezik a vizsgálat egyik legizgalmasabb kérdését. Úgy tűnik, hogy a két adatfelvétel közötti időszakban az önkéntes társulások kíváncsabbak lettek a nők számára, mint a férfiak számára, a tagság megszűnténél azonban a nemi eltérések nem domináltak. A belépőkhöz képest a kilépők között a legfiatalabbak és a legidősebbek vannak felülreprezentálva. A szerzők tereptapasztalatai alapján a fiatalok társulásokból való kilépése egyrészt gyakran a házasságkötés, gyerekvállalás miatt történik, másrészt őket a munkavállalással összefüggő nagyobb földrajzi mobilitás jellemzi, míg az idősek között inkább a megbetegedések jelentik a leggyakoribb okot. A többi csoporthoz viszonyítva a belépők között kiugróan alacsony a munkanélküliek aránya. Véleményünk szerint a munkanélküliek nem látnak értelmes tevékenységi és önmegvalósítási lehetőséget az önkéntes társulások kínálta keretek között. Továbbá a munka elvesztése társadalmi és lokálisabb közösségi szinten is presztízavesztéssel jár, így az érintett személyek számára a bekapcsolódás útjai feltehetően megnehezednek. Erre vonatkozó utalások már az 1933-as marienthali kutatás eredményeiben is megtalálhatóak (Jahoda és mtsai 1975)³.

Az egyéni jellemzőket vizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy a kilépők a mindkét adatfelvétel időpontjában tagok, a belépők pedig a kívülállók jegyeit mutatják, kivéve az újdonságkereső temperamentumot, amely ugyanúgy jellemzi az újonnan belépőket, mint a tartós tagsággal rendelkezőket.

Az önkéntes társulások hatásának tulajdonítjuk, hogy a kilépők körében

³ Köszönjük Puskás Gyula Istvánnak, hogy felhívta figyelmünket erre a korai kutatásra.

az elidegenedés foka nem nő, a kilépéssel céljaik, normarendszerük nem változik. E gondolatmenet indít minket arra a következtetésre, hogy a belépők körében tapasztalható, a kívülállókéhoz hasonlóan magas anómia-érzet a társasági tagság következtében feltehetően majd csökken.

A fenti megállapításokkal egybehangzó vizsgálatunk azon eredménye, hogy a kilépők a tartós tagsággal, a belépők pedig a kívülállókkal hasonló problémamegoldó coping stratégiákat alkalmaznak.

Összegzés

A civil részvételre vonatkozó HEP-adatfelvétel már önmagában is nagy jelentőséggel bír a témával kapcsolatos kutatások számára, egyrészt, mivel a KSH-adatközlésből származó információkon túl (a KSH az ezer lakosra jutó egyesületek számát követi) ez a vizsgálat az önkéntes társulásokban való civil részvétel gyakoriságáról és a tagok egyéni jellemzőiről is szolgáltat adatokat. Másrészt lehetővé tette a mikrovizsgálatok tágabb, országos kontextusban való elhelyezését, illetve megerősítette a helyi kutatásokra épülő eredményeket, így például az epresi terepmunkából származó ismereteket (azok, akik részt vettek a társulások tevékenységében, sokat tanultak, magatartásuk megváltozott, derűlátóbbak lettek az élet egyéb dolgaiban is, és büszkéek voltak a közösen elvégzett munkákra) (Vajda 2004a, 2004b; Puskás-Vajda 2008). Jelen munkánk eredményei is arra utalnak, hogy az önkéntes társulások tagjait és valaha volt tagjait inkább jellemzik egészségvédő faktorok: alacsonyabb az anómia foka, jellemzőbb a problémacentrikus megküzdési mód, a reflektivitásra való képesség, a kreativitás magasabb foka és az önrányítottság.

Skrabski (2008), valamint Kopp és Skrabski (2008) elemzéséből tudjuk, hogy a már 2002-ben is igen magas anómiaértékek 2006-ra tovább növekedtek, 2006-ban a megkérdezettek 71 százalékát jellemezte anómiás állapot, ez igen jelentős, 20 százalékos emelkedés a 2002-es arányokhoz képest. Ebben az összefüggésben még látványosabban emelkedik ki az a tény, hogy az önkéntes társulások tagjainak anómiafoka rendkívül alacsony a nem tagokéhoz képest, és a kilépők értékei sem nőnek. Szükséges emlékeztetnünk arra, hogy ez a felnőtt lakosság 13 százalékát jelentő csoport a hazai társadalom nagyon kis szelete, olyanok, akik az iskolázottság, jobb anyagi jólét, elégedettség miatt jobb helyzetben vannak az országos átlagnál.

A Hungarostudy vizsgálatok (1995, 2002, 2006) országos reprezentatív adatai számokban mérhetően mutatják a civil szervezetekben való részvétel egészségvédő hatását (Skrabski 2003, 2008; Skrabski és mtsai 2003,

2004). A hazai és nemzetközi vizsgálatok bizonyítják Kawachi azon megállapítását, hogy az egyén az egészségi állapotát ugyanolyan jól javíthatja a társadalmi tőkéje növelésével, mint a dohányzás elhagyásával (idézi Putnam 2000, 327–328).

Jelen dolgozatból nyilvánvaló, hogy az önkéntes társulásokban részt vevő egyéneket az önirányítottság, az újdonságkeresés, magas fokú leleményesség, kreativitás és a célirányosság jellemzi. Választásaikat inkább a belső jellegű aspirációk motiválják, kiemelkedően a fejlődési, kapcsolati és társadalmi célok mentén. Arra a kérdésre, hogy ezek a jellemzők már a belépés előtt megvoltak vagy a csoporttevékenységekkel összefüggésben erősödtek, jelen dolgozat keretei között nem tudunk válaszolni.

Ugyanakkor szeretnénk kiemelni, hogy számtalan vizsgálat és esettanulmány bizonyítja, hogy az önkéntes társulások a nélkülözhetetlen emberi kapcsolatok kiépítésének/megszerzésének lehetséges színterei (Beck 2003; Giddens 1984, 1991; Zinn 2004; Putnam és mtsai 2003).

Az önszerveződés nehézkes folyamatát itthon és külföldön is segítik a közösségfejlesztés szakemberei. A külső segítséggel szervezett „for” típusú társulások esetében megfontolandó Andrew Cooper (idézi Rustin és Chamberlayne 2002) megállapítása: a kormányzati szerveknek nem az lenne a feladatuk, hogy programokat és megoldásokat nyújtsanak, hanem az, hogy olyan körülményeket/kereteket biztosítsanak, amelyekben a kreatív, pozitív változásokat stimulálni és irányítani lehessen. A külső szervezés megteremti az önkéntes társulások fogyasztói modelljét (Stalker és mtsai 1999), ahol a tagok közötti kapcsolat és annak megőrzése nem a csoport fennmaradásának egyetlen biztosítója.

Irodalom

- A. Gergely A. (1993): *Urbanizált méhkas, avagy a helyi társadalom* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Andorka R. (1996): Deviáns viselkedések Magyarországon. Általános értelmezési keret az elidegenedés és az anómia fogalmának segítségével. In Andorka R. (szerk.): *Merre tart a magyar társadalom?* Antológia Kiadó, Lakitelek.
- Angelusz R., Tardos R. (1998): A kapcsolathálózati erőforrások átrendeződésének tendenciái a kilencvenes években. In Kolosi T., Tóth I. Gy., Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi Ríport 1998*. TÁRKI, Budapest, 237–256.
- Beck, U. (2003): *A kockázat-társadalom. Út egy második modernitásba*. Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvég Kiadó, Budapest.
- Cloninger, C. R. (1993): A psychobiological model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*, 50: 975–990.
- Cloninger, C. R. (1994): Temperament and personality. *Current Opinion in Neurobiology*, 4: 266–273.

- Dekker, P., van den Broek, A. (1998): Civil society in comparative perspective: involvement in voluntary associations in North America and Western Europe. *Voluntas*, 9 (1): 11–38.
- Dobrovits S. (1935): Magyarország egyesületeinek statisztikája. *Statisztikai Szemle*, (1): 23–37.
- Dobrovits S. (1936): *Budapest egyesületei. Statisztikai közlemények*. Budapesti Statisztikai Hivatal, Budapest, 74. kötet, 3. szám.
- Folkman, S., Lazarus, S. R. (1980): An analysis of coping in middle aged community sample. *Journal of Health and Social Behaviour*, 21: 219–239.
- Giddens, A. (1984): *The constitution of society*. Polity Press, Cambridge.
- Giddens, A. (1991): *Modernity and self identity*, Stanford University Press, Stanford.
- Jahoda, M., Lazarsfeld, P. F., Zeisel, H. (1975): *Die Arbeitslosen von Marienthal. Ein soziographischer Versuch über die Wirkungen langdauernder Arbeitslosigkeit*. Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Jenkins, R. M. (1995): Politics and the development of the Hungarian non-profit sector. *Voluntas*, 6 (2): 183–201.
- Kasser, T., Ryan, R. M. (1993): A dark side of the American dream: correlates of financial success as a central life aspiration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65: 410–422.
- Kasser, T., Ryan, R. M. (1996): Further examining the American dream: differential correlates of intrinsic and extrinsic goals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22: 280–287.
- Kawachi, I., Berkman, L. (2000): Social cohesion, Social capital, and health. In Berkman, L., Kawachi, I. (eds.): *Social Epidemiology*. Oxford UP, Oxford, 173–190.
- Kende P. (2000): Kiegészítő megjegyzések a civil társadalomról. In Kende P.: *A köztársaság törékeny rendje*. Osiris, Budapest, 52–65.
- Kopp M., Skrabski Á. (2008): Kik boldogok a mai magyar társadalomban? In Kopp M. (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2008. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 73–79.
- Kopp M., Skrabski Á., Czákó L. (1990): Összehasonlító mentálhigiénés vizsgálatokhoz ajánlott módszertan. *Végeken*, 1–2: 4–24.
- Kopp M., Skrabski Á., Lőke J., Szedmák S. (1996): A magyar lelkiállapot az átalakuló magyar társadalomban. *Századvég*, 2: 87–102.
- Kovács, J. I. (1998): Uncertain ghosts: populists and urbans in postcommunist Hungary. In Berger, P. (ed.): *The limits of social cohesion: conflict and mediation in pluralist societies*. Westview Press, Oxford, 113–145.
- Kovalcsik J. (1986): A kultúra csarnokai. Művelődéskutató Intézet, Budapest.
- KSH (1994): *Alapítványok és egyesületek. A nonprofit szektor statisztikája*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH (2008): *Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2006*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Lewis, D. (2001): *Management of non-governmental development organisations: an introduction*. Routledge, London.
- Martos T. (2008): Egyéni stresszel való megbirkózás, értékek, célok. In Kopp M. (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2008. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 47–58.
- Nárai M. (2003): Civil szervezetek egy kisváros életében. *Tér és Társadalom*, 1: 91–115.
- Piróth I. (1995): *A helyi társadalom újrászerveződése az egyesületek működésének tükrében (Ócsa 1990–1995)*. ELTE Kulturális Antropológia, Budapest, szakdolgozat.
- Pór E. (szerk.) (1988): Magyarországi egyesületek címtára a reformkortól 1945-ig. I. rész. Vidéki egyletek és körök. Művelődéskutató Intézet, Budapest.
- Puskás-Vajda Zs. (2006): Az egyéni tapasztalatok szerepe a lokális önszerveződési folya-

- matokban In. A. Gergely A., Papp R., Prónai Cs. (szerk.): *Kultúrák között. Hommage à Boglár Lajos*. Nyitott Könyvműhely Kiadó, Budapest, 445–457.
- Puskás-Vajda Zs. (2008): Önkéntes társulások, mint az esélyerősítés színterei. A helyi társadalom erőforrásai. In Kopp M. (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2008. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 146–152.
- Putnam, R. D., (2000): *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster, New York.
- Putnam, R. D., Feldstein, L. M., Cohen, D. (2003): *Better together. Restoring the American community*. Simon and Schuster, New York.
- Putnam, R. D., Leonardi, R., Nanetti, R. Y. (1993): *Making democracy work*. Princeton University Press, Pinceton.
- Rózsa S., Réthelyi J., Stauder A., Susánszky É., Mészáros E., Skrabski Á., Kopp M. (2003): A Hungarostudy 2002 országos reprezentatív felmérés általános módszertana és a felhasználó tesztbateria pszichometriai jellemzői. *Psychiatria Hungarica*, 18 (2): 83–94.
- Rustin, M., Chamberlayne, P. (2002): Introduction: from biography to social policy. In Chamberlayne, P., Rustin, M., Wengraf, T. (eds.): *Biography and social exclusion*. Policy Press, Bristol, 1–22.
- Skrabski Á. (2003): *Társadalmi tőke és egészségi állapot az átalakuló társadalomban*. A hét szabad művészet könyvtára, Vác.
- Skabski Á. (2008): A társadalmi tőke változásai Magyarországon az átalakulás időszakában. In Kopp M. (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2008. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*, Semmelweis Kiadó, Budapest, 121–130.
- Skrabski, Á., Kopp, M., Kawachi, I. (2003): Social capital in a changing society: cross sectional associations with middle aged female and male mortality rates. *J. Epidemiology and Community Health*, 57: 114–119.
- Skrabski, Á., Kopp, M., Kawachi, I. (2004): Social capital and collective efficacy in Hungary: cross sectional associations with middle aged female and male mortality rates. *J. Epidemiology and Community Health*, 58: 340–345.
- Spéder Zs., Kapitány B. (2002): A magyar lakosság elégedettségének meghatározó tényezői nemzetközi összehasonlításban. In Kolosi T., Tóth I. Gy., Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi riport 2002*. TÁRKI, Budapest, 162–172.
- Spéder Zs., Paksi B., Elekes Zs. (1998): Anómia és elégedettség a 90-es évek elején. In Kolosi T., Tóth I. Gy., Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi riport 1998*. TÁRKI, Budapest, 490–513.
- Stalker, K., Baron, S., Riddell, S., Willkinson, H. (1999): Models of disability: the relationship between theory and practice in non-statutory organizations. *Critical Social Policy*, 19: 5–29.
- Susánszky É., Székely A., Szabó G., Szántó Zs., Klinger A., Konkoly-Thege B., Kopp M. (2008): A Hungarostudy Egészség Panel követéses vizsgálat módszertana. In Kopp M. (szerk.): *Magyar Lelkiállapot 2008. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*, Semmelweis Kiadó, Budapest, 23–33.
- Szabó G., Rózsa S. (2008): Negatív életesemények és személyiség. In Kopp M. (szerk.): *Magyar Lelkiállapot 2008. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 66–72.
- Szabó G., Rózsa S., Kopp M. (2008): A Cloninger-féle temperamentum és karakter kérdőív rövidített magyar változatának pszichometriai jellemzői hazai mintán. (kézirat)
- Then, V. 1998 Introduction. In Berger, P. L. (ed.): *The limits of social cohesion: conflict and mediation in pluralist societies: a report of the Bertelsmann Foundation to the Club of Rome*. Westview Press, Oxford, 15–19.

- Vajda, Zs. (2004a): *Voluntary associations as scenes of adult learning in a small town of Hungary, 1999–2003*. Paper presented at the Conference of Social Policy Association, University of Nottingham, 13–15 July. (kézirat)
- Vajda, Zs. (2004b): *Voluntary associations as scenes of empowering*. "Epres", 1999–2003. Poster presented at ICBM Satellite of the Eighth International Congress of Behavioural Medicine, Budapest, 29–31 August. (kézirat)
- Vajda, Zs. (2004c): *Az önkéntes társulások vizsgálatának néhány elméleti és módszertani tanulsága, Epres 1999–2004*. MTA Szociológiai Kutatóintézet Népegészségügyi Kutatócsoport „Megmentett minőségi életek” című konferencia, 2004. április 29. (kézirat)
- Wollebaek, D., Selle, P. (2002): Does participation in voluntary association contribute to social capital? The impact of intensity, scope and type. *Nonprofit Voluntary Sector Quarterly*, 31: 32–61.
- Zinn, J. O. (2004): Health, risk and uncertainty in the life course: a typology of biographical certainty constructions. *Social Theory and Health*. 2: 199–221.

Köszönetnyilvánítás. Köszönetünket fejezzük ki a HEP felmérést szervező munkacsoport tagjainak és az országos védőnői hálózatnak a követéses vizsgálat elvégzéséért, valamint a Népeség Nyilvántartó Intézet munkatársainak a minta rendelkezésünkre bocsátásáért, továbbá Martos Tamásnak az *Aspirációs Index*, Bódizs Róbertnek és Szabó Gábornak a *Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőív* magyar adaptálásáért.

A tanulmány az NKFP 1/002/2001 és az NKFP 1b/020/2004 projekt, valamint az OTKA TS-40889 (2002) és TS-049785 (2004) tudományos iskola pályázatok támogatásával készült.

PUSKÁS-VAJDA, ZSUZSA – SUSÁNSZKY, ÉVA – KOPP, MÁRIA

THE SOCIO-DEMOGRAPHIC AND PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE MEMBERS AND THE DYNAMICS OF VOLUNTARY ASSOCIATIONS IN HUNGARY BASED ON A NATIONAL REPRESENTATIVE STUDY

Based on the follow-up survey Hungarian Epidemiological Panel (HEP) the present study describes the general characteristics of the members of voluntary associations. In the years of data gathering (2002 respective 2006) the percent of participation in voluntary associations decreased from 13 to 11 percent. In this article we analyse changes regarding membership: new memberships and exits and if this changes can be described in demographical, socio-cultural, economic and health condition dimensions. For showing the behavioural and personality characteristics of members we used the Cloninger's Temperament and Character Index (TCI), Folkman and Lazarus's Ways of Coping (WCQ) test, and the Aspiration Index (Kasser and Ryan). The results show that members in 2006, and those who in

the period between the two data gathering left the voluntary association are characterized with a lower anomie degree, with higher problem oriented coping strategy, ability for reflection, and higher creativity and self-directedness rates.

Keywords: Hungarian Epidemiological Panel, rates of participation in voluntary associations, socio-cultural, economic, regional, behavioural and personal characteristics of voluntary association members

